

Elogi de Miquel Martí i Pol
(Roda de Ter, Osona, 1929-2003)
amb motiu de ser-li atorgat el Doctorat Honoris Causa per la
Universitat de Girona a títol pòstum el dia 20 d'octubre de 2017

El 12 de novembre de 1989, el crític literari del diari *Avui*, David Castillo, publicava un article titulat “Reivindicació d’un autor llegit”. Tot i semblar una paradoxa, Miquel Martí i Pol, l’escriptor reivindicat, no havia trobat encara el seu lloc en el cànon acadèmic i la seva popularitat com a poeta no l’havia ajudat gaire –ans al contrari- a ser reconegut en una universitat que vivia encara en la ressaca de la teoria estructuralista. Com Joan Vinyoli, l’altre gran poeta català de formació autodidacta sancionat abans pels lectors que per la universitat, l’obra de Miquel Martí i Pol ha aconseguit durant els darrers vint anys el reconeixement acadèmic a més del popular. Ho demostren els estudis científics que s’han dedicat a la seva obra poètica, però també el Doctorat Honoris Causa que el poeta va obtenir en vida per la Universitat Autònoma de Barcelona l’any 1999, al qual ell va respondre amb un discurs sobre la seva “intimitat” amb la poesia, una dedicació de tota una vida en la qual “conviuen, no sé si a parts iguals, la immanència i la tenacitat” i, sobretot, amb la poesia catalana, un dels fils principals del “teixit profund i subtil que m’ha fet tal com soc.” Va dir aleshores a l’Autònoma:

Mai no he entès la poesia com un refugi o com un joc. Per a mi sempre ha estat un combat cos a cos amb mi mateix, una aposta a tot o res, un risc absolut, i possiblement per això quan més satisfet m’ha deixat el que he escrit ha estat quan m’hi he sentit implicat en cos i ànima, és a dir, quan, com vaig escriure ja fa una pila d’anys, en cada mot m’hi jugava l’existència. (...) Jo confesso amb la major honestedat que sempre he seguit el camí del que podríem dir-ne compromís existencial entre vida i obra.

1. Mèrits científics i valors humans

La poesia de Miquel Martí i Pol és programàticament autobiogràfica. Literatura i vida són, per a l’autor d’*Estimada Marta*, indestriables. Per això, em sembla oportú justificar conjuntament els mèrits científics i els valors humans del poeta.

Nascut a Roda de Ter (Osona) el 1929, en el si d'una família obrera, la seva infantesa transcorre durant els anys de la República i la guerra i viu l'adolescència enmig dels grans canvis que la societat catalana va experimentar amb la dictadura franquista, entre els quals la prohibició del català com a llengua de l'ensenyament i de cultura. Als catorze anys, entra a treballar en les oficines de la fàbrica de teixits on treballava la seva mare i no en sortirà fins a 1970, amb quaranta-un anys, a causa de l'esclerosi múltiple que el va impossibilitar i, al mateix temps, va determinar la seva plena dedicació a la lectura i a l'escriptura, una pràctica que el jove Miquel Martí i Pol havia començat poc després de començar a treballar –escrivia poemes en castellà- i que, ben aviat, el va portar a relacionar-se amb una colla de joves poetes de Roda que van constituir la Penya Literària Verdaguer. Fundada pel poeta Josep Clarà, comptava amb Miquel Arimany, Emili Teixidor, Jaume Salés, Josep Puigdollers, Esteve Viñolas i Jaume Vilar, el grup que hi ha al darrere de la creació, el 1947, dels Jocs Florals de Roda de Ter, on Martí i Pol va obtenir un tercer accèssit d'un premi en castellà. Amb dinou anys, la tuberculosi condemna el jove escriptor a fer lilit durant un any, circumstància que aprofita per llegir i escriure. És en aquest moment quan comença a escriure en català.

Entre 1948 i 1954 escriu les seves primeres composicions poètiques, que recollirà per primera vegada el 1976, en el segon volum de la seva *Obra poètica*, amb el títol d'*El llarg viatge*. Entre 1952 i 1954, escriu els poemes del llibre *El fugitiu* i el 1953, amb només vint-i-quatre anys, obté el Premi Óssa Menor amb *Paraules al vent*, aparegut el 1954. És el seu primer llibre publicat. Entre 1954 i 1955, escriu els poemes del recull *Quinze poemes*, aparegut el 1957. El 1955, Miquel Martí i Pol comença a col·laborar a la revista *Inquietud* (1955-1966) de Vic.

Fins als vint-i-cinc anys no es guareix totalment de la tuberculosi. El 1956 es casa amb Dolors Feixas i la parella s'instal·la en una casa que pertany a la colònia fabril Tecla Sala i Fills on ell treballa. El 1958 neix la seva filla Mariàngels. Mentrestant, Martí i Pol escriu els primers poemes de *La fàbrica* i porta a terme una activitat cultural intensa (fa conferències, participa en cinefòrums, fa teatre, cursos de català, forma part de jurats literaris, tradueix autors francesos, canta i toca la guitarra, s'integra en el moviment de la Nova Cançó, posa música als propis poemes i els canta en directe, etc). El 1964, sota la direcció de Lluís Solà, escenifica els *Poemes civils* de Joan Brossa. El 1965, neix el seu fill Jordi i escriu la *Lletra a Anna*, poema que obtindrà el premi Blau

d'Or el 1966. Entre 1963 i 1967 escriu els poemes de *He heretat l'esperança*. El 1966, publica *El poble* i comença a col·laborar a la revista *Oriflama*. El 1968 s'afilia al PSUC.

El 1970, enmig d'aquesta activitat intensa, apareixen els primers símptomes de la malaltia. Aleshores, Martí i Pol es dedica a llegir i, sobretot, a escriure. Compon *La fàbrica*, el recull *Vint-i-set poemes en tres temps* i els poemes que constituïran el *Llibre sense títol*. Amb quaranta-tres anys, només es pot moure amb cadira de rodes. El 1971, *Vint-i-set poemes en tres temps* queda finalista del Premi Carles Riba. El 1974 publica *La pell del violí*. A partir de 1975, després de la mort de Franco, no pararà de publicar i els seus poemes seran presents en la discografia de diversos cantautors. Del 1975 són els llibres *Cinc esgrafiats a la mateixa paret* i *L'arrel i l'escorça. Obra poètica I*, el primer que publica a les Edicions del Mall, els principals editors de l'obra poètica de Martí i Pol. El 1976 publica *El llarg viatge. Obra poètica II* i *Quadern de vacances*, el llibre que més impacta Joan Vinyoli.

El 1977 esdevé membre del consell de redacció de la revista de poesia *Reduccions*, també de Vic, al costat de Lluís Solà, Ricard Torrents, Segimon Serrallonga i Jordi Sarrate. A més, publica *Amb vidres a la sang* i *Crònica de demà*. A partir d'aquests moments, comença la seva estreta relació amb professors i estudiants de secundària, que l'acompanyarà fins al final de la seva vida, igualment com el reconeixement popular d'una obra poètica construïda sobre la dura experiència de la malaltia i la necessitat, per part del poeta, de recloure's en la seva vida interior i, tal com ell mateix explica en una carta a Vinyoli el 14 d'octubre de 1978, explorar el "conflicte" que la malaltia li planteja:

Aquests últims dies he escrit tres poemes més, i n'estic força content. Voldria saber establir un plantejament clar, però, com he fet en els últims llibres, a partir d'una determinada motivació, i no me n'acabo de sortir. En certa manera la superació (és un dir) del cul-de-sac de la malaltia m'ha deixat una mica orfe de temes concrets. Per a mi la fase de meditació sobre la situació provocada per la malaltia, amb totes les seves implicacions, ja està superada. De vegades, per dir-ho d'una manera gràfica, dic que *ja m'he mort* i que ara vull tornar a viure. De fet, tota la meva reflexió anterior anava adreçada a assolir aquest estat; però ara que hi he arribat, d'una banda perquè el mal s'ha estabilitzat i de l'altra perquè jo ho vull així, em trobo una mica desvalgut, com si hagués d'aprendre de nou de caminar. Penso –i en aquest sentit s'orienta el que he escrit últimament– que ara que he aconseguit equilibrar el jo malalt i el jo que lluitava contra la malaltia, puc assajar una reflexió més àmplia, o almenys no tan polaritzada en un sol tema. La temptativa, però, em resulta més costosa que no sembla. Potser el que em passa és que m'he *aviciat* en disposar d'un tema tan suggestiu com el que m'ha servit fins ara. No vull creure, però, que sigui un poeta monocorde i per això m'esforço a trobar nous camins, noves motivacions, i, sobretot, noves maneres d'expressar-les,

sense abandonar aquell nucli de què recordo que em vas parlar el dia que vas venir a casa, un nucli que, al capdavant, és l'única raó de ser de la meua poesia. (MARTÍ I POL-VINYOLI 1987: pàg. 40-41)

D'aquesta experiència, en surt renovat, amb un vitalisme, tal com explica el crític i editor Àlex Broch, “paral·lel al que viu la societat catalana amb la recuperació de les seves llibertats polítiques. (...) També diversos elements autobiogràfics donaran una complexitat més gran a aquesta etapa. La mort de la seva dona, l'experiència de dolor, buit i record (...) i, com a contrast, un nou amor, un segon matrimoni i una nova estabilitat a la seva vida.”

L'any 1978, Miquel Martí i Pol obté el premi Fastenrath dels Jocs Florals de Barcelona pel conjunt de la seva obra. La comissió de cultura del PSUC li organitza homenatges a Vic, Centelles i Roda de Ter. A Roda, Martí i Pol rep la visita d'escriptors reconeguts com Vicent Andrés Estellés, Joan Brossa, Joan Vinyoli, Ramon Pinyol, Xavier Bru de Sala, entre d'altres, poetes i no poetes, com l'editor d'Empúries Xavier Folch. També el 1978, el Teatre Lliure programa l'espectacle *Amb vidres a la sang*, basat en els seus poemes, i publica els *Contes de la vida de R* i *Estimada Marta*, que va obtenir el Premi de la Crítica i el Premio Nacional de Poesía del Ministerio de Cultura, que el poeta va refusar. El 1979 apareix *L'hoste insòlit* i el 1980 *Les clares paraules. Obra poètica IV*.

Amb *L'àmbit de tots els àmbits*, publicat a final de 1981 amb un prefaci de Salvador Espriu, es comença a teixir l'estreta relació poètica, musical i personal entre Miquel Martí i Pol i Lluís Llach. El poema “Ara mateix” obre la porta a una poesia escrita, tal com explica Martí i Pol en una altra carta a Vinyoli, “en una línia una mica diferent de la dels últims llibres. Més comunitària, per dir-ho d'alguna manera. Torno a utilitzar el plural, no pas només amb una voluntat propagandística, sinó perquè és així, plural, com em sento.” Més endavant, un cop publicat i tramès a Vinyoli, Martí i Pol li escriu: “M'agradaria que em parlessis del meu llibre. Et prego que no en facis una lectura *només* política. El vaig escriure per necessitat personal i cal llegir-lo en aquest sentit; això sí, amb totes les connotacions que es vulgui.” I Vinyoli, a volta de correu, i després d'haver-lo llegit “moltes vegades”, escriu:

I et puc dir que *L'àmbit de tots els àmbits* és un llibre admirable i que ha d'anar al costat dels teus llibres millors, un d'ells, per a mi, Quadern de vacances, que és potser per on vas arribar a colpir-me més intensament. I si ara expressament el cito és perquè una de les coses que fa *importantíssim* el teu darrer llibre és que, tot i tenir un contingut

netament polític, és també “vivencial”, és del tot “vivencial”. En la teva carta del 4 de juliol de 1980 ha m’ho deies: (...) En lloc de parlar de les teves “coses personals” i “per a tu o per a ningú”, com més o menys diu Eliot quan defineix la “poesia de primera veu” o lírica, parles ara a la col·lectivitat: “planteja (*L’àmbit de tots els àmbits*) una actitud de presa de consciència de la situació actual i intenta donar uns agafadors, és a dir, uns elements de pensament que ens puguin ajudar a superar el descoratjament actual, si tu vols, prou justificat.” Són literalment paraules teves dites en una entrevista que et va fer no sé qui. Vaig copiar-les, però no tinc ara a mà l’*Avui* on es publicà l’entrevista. En aquest sentit és un llibre ple de certes i d’esperances en allò que som i en allò que puguem un dia arribar a ser. La teva posició considero que és molt fecunda i sòlida i potser l’única possible en aquests moments. Ets un home “optimista”, lluitador, tenaç, viril. Però una cosa és viure a Roda de Ter i una altra anar pels carrers d’aquest “gran poble” de Barcelona i sentir constantment i pertot arreu la llengua dels opressors i adonar-se de la seva actitud. (MARTÍ I POL-VINYOLI, 1987: pàg. 144-145)

La carta de Vinyoli és del 30 d’octubre de 1981. “Aquests moments” són els immediatament posteriors al cop d’estat protagonitzat per la Guardia Civil el 23 de febrer de 1981 que va possibilitar, com ara bé sabem, la primera retallada “democràticament” consensuada a la Constitució de 1978. Cap d’aquests fets puntuals no apareix en el poema que obre *L’àmbit de tots els àmbits*, escrit mesos abans del nou *alzamiento* militar, amb el qual Lluís Llach va obrir el disc *I amb el somriure la revolta* (1982) i que “ara mateix” és ja patrimoni de la gent:

Ara mateix enfilo aquesta agulla
amb el fil d’un propòsit que no dic
i em poso a apedaçar. Cap dels prodigis
que anunciaven taumaturgs insignes
no s’ha acomplert, i els anys passen de pressa.
De res a poc, i sempre amb vent de cara,
quin llarg camí d’angoixa i de silencis.
I som on som; més val saber-ho i dir-ho
i assentar els peus en terra i proclamar-nos
hereus d’uns temps de dubtes i renúncies
en què els sorolls ofeguen les paraules
i amb molts miralls mig estrafem la vida.
De res no ens val l’enyor o la complanta,
ni el toc de displicent malenconia
que ens posem per jersei o per corbata
quan sortim al carrer. Tenim a penes
el que tenim i prou: l’espai d’història
concreta que ens pertoca, i un minúscul
territori per viure-la. Posem-nos
dempeus altra vegada i que se senti
la veu de tots solemnement i clara.
Cridem qui som i que tothom ho escolti.
I en acabat, que cadascú es vesteixi

com bonament li plagui, i via fora!,
que tot està per fer i tot és possible.

El 1983, Miquel Martí i Pol rep la Creu de Sant Jordi, el Premi Ciutat de Barcelona per *L'àmbit de tots els àmbits* i el Premi Josep Maria de Sagarra per la traducció de *Les bonnes (Les criades)* de Jean Genet. El 1991 li és atorgat el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el 1998 rep el Premi Nacional de Cultura concedit pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i l'any següent la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya, però molt probablement el guardó que més el degué complaure va ser el Doctorat Honoris Causa per la UAB, el 1999. Representava el reconeixement per part de la institució acadèmica del valor de la recepció pública de l'obra d'un poeta que, tal com explica Jaume Aulet, construeix lingüísticament els lligams estrets entre poeta i lector en un espai poètic que els és comú i que, per això mateix, supera qualsevol límit temporal i d'experiència. És per aquest motiu que la poesia de Miquel Martí i Pol assoleix la condició d'universal.

2. Vinculació amb la Universitat de Girona

La universalitat de l'obra literària de l'escriptor Miquel Martí i Pol per si sola ja justificaria la relació amb la Universitat de Girona. Això no obstant, cal esmentar el lloc que el poeta ocupa en els estudis de Literatura catalana contemporània impartits en la Facultat de Lletres de la UdG i, sobretot, la relació estreta que el poeta de Roda de Ter va mantenir amb Joan Vinyoli des de 1977 fins a la mort d'aquest darrer, el 1984, el nom del qual presideix des de 2013 la Càtedra Joan Vinyoli de poesia contemporània que comparteixen l'Ajuntament de Santa Coloma de Farners i la Universitat de Girona.

3. Coda

Fins aquí havia escrit abans de l'1 d'octubre d'enguany. Les càrregues policials que aquell dia vam patir moltes de les persones que preteníem exercir el dret al vot arreu de Catalunya i, molt especialment, la càrrega perfectament discriminada al col·legi verd de la ciutat de Girona van fer que, pocs dies després, passés per davant de la porta, com ha fet tanta altra gent, en senyal de respecte i homenatge al símbol de la civilitat contra la

barbàrie en què s'han convertit les escoles catalanes. Hi havia encara les flors, els dibuixos dels nens i nenes i les paraules dels nois i noies que havien vist com es violaven impunement els drets fonamentals de les persones en el mateix escenari on mestres i professors i professores els els havien anat inculcant des de petits. A l'entrada, un paper blanc, més gran que els altres, em va cridar l'atenció. M'hi vaig acostar. Molts dels que sou avui aquí també l'heu vist i també l'heu llegit: hi havia un poema de Miquel Martí i Pol. Encara ell, encara les seves paraules, en un moment crucial. El poema es titula "Ara és demà" i forma part del llibre *Crònica de demà*:

Ara és demà. No escalfa el foc d'ahir
ni el foc d'avui, i haurem de fer foc nou.
Del gran silenci ençà, tot el que es mou
es mou amb voluntat d'esdevenir.

I esdevindrà. Les pedres i el camí
seran el pa i la mar, i el fosc renou
d'ara mateix, el càntic que commou,
l'àmfora nova plena de bon vi.

Ara és demà. Que ploquin noves veus
pel vespre tèrbol, que revinguin deus
desficients d'amarar l'eixut.

Tot serà poc, i l'heura i la paret
proclamaran conjuntament el dret
de vulnerar la nova plenitud.

...

Acabo. Pel seu compromís amb la paraula i amb la poesia que salva, la investidura, a títol pòstum, com a Doctor Honoris Causa per la Universitat de Girona a Miquel Martí i Pol, ja no és només un acte de reconeixement acadèmic i social d'una obra poètica, sinó un acte de justícia.

Margarida Casacuberta
Girona, 20 d'octubre de 2017